

LOBBAREITA, TIEDONTUOTTAJIA JA HEILUVIA PYÖRÖVIA

Jari Autioniemi

Kirja-arvio teoksesta: *Politiikan uudet pelurit: Viestintätoimistojen valta*. Matti Ylönen, Mona Mannervuo & Niina Kari. Tampere: Vastapaino 2022, 264 s. ISBN 978-951-768-988-5

Viestintätoimistojen ja etujärjestöjen valta hallitusneuvotteluissa on herättänyt keskustelua useissa eri hallitusneuvotteluissa. Vuonna 2019 puolueiden mandaateilla neuvotteluihin osallistui merkittävä määrä henkilöitä, joiden päivätyö oli viestintätoimistoissa ja lobbauksista tekevässä organisaatioissa. Tämänkään vuoden neuvottelut eivät olleet teemasta vapaita (Helsingin Sanomat, 2.5.2023).

Millaista viestintätoimistojen valta sitten ylipäätään on? Siitä Matti Ylönen, Mona Mannervuo ja Niina Karin teos ottaa selkoa. Kirja myös tarkastelee, mitkä tahot voivat tuottaa päätöksenteon kannalta merkityksellistä tietoa ja analyysiä. Tässä kysymyksessä viestintätoimistojen valtaa ei voida sivuuttaa. Teoksen mukaan viestintätoimistojen valta on ilmeisen laajaa. Se liittyy niin tiedon tuottamiseen, päätöksenteon edellytyksiin kuin potentiaalisiin eturistiriitihin.

Kirjaa varten haastateltiin 53 henkilöä vuoden 2020 aikana. Henkilöillä oli yhteensä taustaa 29 eri viestintätoimistosta kuin myös median ja politiikan kentiltä. Lisäksi kirjassa käytettiin tietopyyntöjä julkisen sektorin hankinta-asiakirjojen osalta. Hankinta-asiakirjojen hyödyntäminen oli kirjoittajien mukaan kuitenkin vaihalloista, sillä tiedonsaanti oli vaikeaa. Tämä kertoo osaltaan julkisuuslain heikkouksista.

Kirjan perusteella viestintätoimistojen valta liittyy keskeisesti rahaan ja resursseihin. Kaikilla kansalaisilla ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia päästä päättäjien kuultaviksi. Kirjan vähemmän yllättävä huomio on, että viestintätoimistot tarjoavat väyliä vaikuttaa päätöksentekoon yhteiskunnassa. Hallitusohjelma on jäävuoren huippu, vaikkakin varsin näkyvä sellainen.

Kuka tuottaa tietoa päätöksenteon tueksi?

Erityisen kiinnostava teos on, kun sitä peilaa tietopohjaiseen päätöksentekoon nähden. Esimerkiksi Marinin hallitusohjelma korosti päätöksensä tietopohjaisuutta. Tämä päätöksenteon malli on varsin ihanteellinen: päätösten on perustuttava viime kädessä objektiivisesti tuotettuun tietoon (Hodgkinson 2012).

Se, miten sovelias malli on eri politiikan osaluilla, on oma ongelmansa. On kuitenkin syytä kysyä, miten hyvin poliittisessa päätöksenteossa kyetään tuottamaan tietoon pohjautuvia päätöksiä, jos politiikka on eri intressiryhmien määrittelemää. Se voi sumenta hallituksen tilannetietoisuutta tai kykyä muodostaa päätöksiä objektiivisesti tuotetun tiedon avulla. Toisaalta informaation määrä voi kasvaa, mikä ei välttämättä ole pahaksi.

Kysymys liittyy tiedon laatuun ja kykyyn erottaa eri tiedon muotoja toisistaan. Siitä huolimatta, että politiikassa korostetaan tietopohjaisuutta, eivät poliitikot ja virkamiehet välttämättä osaa erottaa tieteellistä ja vertaisarvioitua artikkelia raportista tai selvityksestä. Vaikka tuotettu tieto ei suoranaisesti olisi valheellista, se voi olla valikoitua tai kapea-alaista. Kirjoittajat vaativat tietoa tuottavien tahojen aikaisempaa laajempaa vastuuta informoida selkeästi tutkimuksen taustoista, kuten mahdollisesta tilaajasta, tarkoitusperästä ja sen suhteesta muuhun tutkimukseen.

Vuosikymmenten varrella tehdyt leikkaukset julkiseen hallintoon ovat heikentäneet sen toimintakykyä ja edellytyksiä tietopohjaiseen päätöksentekoon. Yhä laajempi osa asiantuntijapalveluista ja tiedontuotannosta on ulkoistettua. Se on merkinnyt julkisen kontrollin vähentymistä. Samaan aikaan ulkoistamista on tapahtunut poliittisessa viestinnässä.

Tämän osoittaa kirjan takakannessa oleva lainaus: ”Kyllä mä tuossa viime viikolla yhdelle kansanedustajalle yhden mielipidekirjoituksen kirjoitin.”

Poliittinen päätöksenteko ei ole pelkästään keskustelevaa: vaaditaan huomiota herättävää viestintää, josta lukuisat eri tahot kilpailevat. Vallan rakenteet muuttuvat. Tällä on ylipäätään seurauksensa julkisen hallinnon kommunikatiolle (Autioniemi 2021) eli sille, miten viestitään, mistä viestitään ja miksi viestitään. Kuten

kirjassa väitetään, poliittisessa kilvoittelussa käytetään hyväksi entistä enemmän strategista viestintää, joka välineellistää viestintää tavoitteiden saavuttamiseksi. Tänä päivänä poliittiseen vallankäyttöön on olemassa uusia väyliä.

Demokratian tilan arvioinnissa ei ole kyseessä pelkästään sen muodollisista prosesseista. Edustukselliseen demokratiaan liittyy kysymys edustuksesta, eli siitä, kuka edustaa ja ketä. Viestintätoimistojen asiakkuudet ovat kuitenkin keskeisiltä osin yrityssalaisuuksia.

Eturistiriitoin suhtaudutaan yksilökeskeisesti

Kirjoittajien mukaan viestintätoimistot hyötyvät taloudellisesti työntekijöiden poliittisista verkostoista. Laajojen verkostojen hallinta ja poliittisten prosessien osaaminen ovat arvostettua myyntitavaraa viestintätoimistojen toimintalogiikan näkökulmasta.

Pyöröovi-ilmiö mainitaan kirjassa tuon tuosta. Haastateltavat eivät kokeneet ilmiötä ongelmalliseksi tai kokeneet sen voimistuvan, vaikka verkostomaisissa suhteissa työpaikan vaihtaminen esimerkiksi julkiselta yksityiselle sektorille voi olla entistä helpompaa. Osa haastattelijoista koki ilmiön jopa positiivisena asiana, sillä uudessa työpaikassa voidaan hyödyntää aikaisempaa osaamista. Haastatteluissa toistuu näkemys, että politiikan ammattilaisella on oltava jokin työpaikka uran jatkoa ajatellen. Toisaalta poliitikoilla ei ole koskaan ollut niin paljon mahdollisuuksia työurallaan etenemisessä kuin nyt.

Moni haastateltavista ärsyynyt ilmiöön liittyvistä mielikuvista. Heidän mukaan ei ole mahdollista, että politiikasta viestintätoimistoon siirtyvä olisi altis vaikutteille, tai että hän voisi suoraan vaikuttaa entisen työpaikkansa asioihin. Luonnehdinta pyöröovi-ilmiön haitoista on vähän heiveröinen olkinukke. Se trivialisoi ilmiöön liittyviä syvällisempiä ongelmia, kuten kansalaisluottamuksen heikkenemistä päätöksentekoon.

Kun poliittiset ja kaupalliset intressit käyvät yhteen, potentiaaliset eturistiriidat ovat ilmeisiä: ”Haastateltavamme mukaan hallitusneuvotteluihin osallistujilla olisi mahdollisuus vaikuttaa asiakkaan puolesta kirjoittamalla asiakkaan toivomukset hallitusohjelmaan, mutta ’silloin henkilökohtainen integriteetti määrittelee, että miten toimit ja käytätkö tilannetta hyväksi vai et’” (s. 101).

Tilanne kuvastaa, kuinka eturistiriitoja tarkastellaan tällä hetkellä varsin yksilökeskeisesti. Kysymyksessä ei tulisi olla yksistään yksittäisen henkilön moraalista arvostelmaa tai integriteetistä – tätä tasapainottamaan tarvittaisiin institutionaalisia käytäntöjä. Vaikka sisäpiiriohjeistukset säätelevät muun muassa virkamiesten tai pörssiyhtiöiden vastuuhenkilöiden toimintaa, viestintätoimistojen suhteen sääntely on toistaiseksi avoinna.

Teoksessa käytetään ansiokkaasti eri aineistoa. Aihetta on onnistuttu käsittelemään kirjassa populaarilla otteella, joka on eduksi aiheen yhteiskunnallinen merkittävyys huomioon ottaen. Toisaalta ote heikentää teoreettista keskustelua esimerkiksi eturistiriitojen alueella. Kaiken kaikkiaan Ylösen, Mannervuon ja Karin kirja on tutustumisen arvoinen teos viestintätoimistoista ja niiden toimintalogiikasta.

LÄHTEET

- Autioniemi, Jari (2021). *Vastuullinen julkinen johtaminen: Hallinto-oppien kommunikatiivinen arviointi*. Acta Wasaensia. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Helsingin Sanomat (2023). Säätytalolla ei pitänyt nähdä lobbareita, mutta Orpo teki ”pienen poikkeuksen”. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009550274.html> (viitattu 3.5.2023).
- Hodgkinson, George P. (2012). The politics of evidence-based decision making. Teoksessa Rousseau, Denise M. (Ed.), *The Oxford Handbook of Evidence-Based Management*. Oxford: Oxford University Press.